

12

De nieuwe man?

Wil Portegijs en Ans Merens

12.1	Het zorgaandeel van mannen	253
12.2	Herverdeling van huishoudelijk werk	254
12.3	Gelijke verdeling van kinderverzorging	256
12.4	Geschiktheid van de man voor zorgtaken	256
12.5	Feitelijke tijdsbesteding aan onbetaalde arbeid en zorgtaken door vrouwen en mannen	259
12.6	Papadagen en mamadagen	264
12.7	Slotbeschouwing	268
	Noten	270
	Literatuur	270

Samenvatting

De afgelopen jaren staan zorgende jonge vaders volop in de belangstelling. Dit roept de vraag op of de jongere cohorten mannen anders denken en doen dan de oudere cohorten, met andere woorden of er sprake is van een 'nieuwe man'.

Hoewel vrouwen nog steeds meer tijd dan mannen besteden aan huishoudelijk werk en zorg voor kinderen, zijn de verschillen wel kleiner dan dertig jaar geleden. Vooral aan de zorg voor (jonge) kinderen geven mannen tegenwoordig meer tijd. Ook vinden steeds meer mannen een gelijke verdeling van onbetaald werk belangrijk. Deze verschuivingen blijken meestal echter niet toe te schrijven aan de komst van steeds geëmancipeerder geboortecohorten mannen en vrouwen. Alleen zien we verschillen tussen de *oudere* geboortecohorten mannen (geboren voor 1965) wat betreft het geloof in de grotere zorgkwaliteiten van vrouwen. Maar op de andere punten zien we geen verschil tussen geboortecohorten mannen, of blijken recente geboortecohorten zelfs wat minder geëmancipeerd. Met name bevreemdend is dat recentere geboortecohorten mannen minder tijd lijken te besteden aan onbetaalde arbeid en zorg dan hun voorgangers. Dat in werkelijkheid mannen nu wel degelijk wat meer tijd besteden aan onbetaalde arbeid, komt dus *niet* door de komst van steeds geëmancipeerder geboortecohorten nieuwe mannen, maar omdat alle mannen, ongeacht geboortjaar, dit iets meer zijn gaan doen. Recentere cohorten mannen lopen hierbij niet voorop, integendeel zelfs.

12 De nieuwe man?

12.1 Het zorgaandeel van mannen

Jarenlang was herverdeling van de onbetaalde arbeid een van de doelstellingen van het emancipatiebeleid. Men hoopte dat als de man wat meer zou doen in het huishouden, en wat vaker de zorg voor de kinderen op zich zou nemen, dit voor vrouwen de ruimte zou vergroten om buitenshuis te werken. Herverdeling van onbetaalde arbeid was dus geen doel op zich, waardevol wellicht voor kinderen of voor vaders zelf, maar een middel om de arbeidsparticipatie van vrouwen te verhogen. Vooralsnog schiet het met die herverdeling thuis echter nog niet zo op, en de regering voelde zich in 2007 zelfs zo onmachtig om de discussies hierover aan de keukentafel te beïnvloeden, dat zij dit streefdoel in de laatste emancipatienota heeft laten vallen (TK 2007/2008a). Alleen door ingrijpen van de Tweede Kamer moest de verantwoordelijke minister – Plasterk – daarop terugkomen (TK 2007/2008b).

Maar sinds kort staat de zorgende man weer volop in de belangstelling. In diverse onderzoeken (o.a. MarketResponse 2010) geven vaders aan graag meer betrokken te zijn bij de opvoeding van hun kinderen. In hun manifest ‘Papa Plus’ roepen een aantal vaders andere mannen op om bij hun werkgevers een ‘papadag’ te eisen. Volgens hen is ‘de tijd gekomen om ons te bevrijden uit de ketens van het fulltime werk en de laatste resten van het kostwinnersmodel af te schudden.’ Nog meer indruk maakte het besluit van twee toonaangevende en veelbelovende mannelijke politici om zich uit de politiek terug te trekken vanwege zorgtaken. In maart 2010 besloot demissionair minister Eurlings vanwege een beoogd aanstaand vaderschap zijn veelbelovende politieke loopbaan af te breken. Een paar dagen erna kondigde ook ex-minister van Financiën Wouter Bos aan zich terug te trekken uit de politiek, omdat een eventueel nieuw ministerschap of zelfs het premierschap niet te combineren zou zijn met zijn taken als vader van een jong gezin. Het heeft een storm aan reacties losgemaakt, met als centrale vraag: hebben we hier te maken met de nieuwe man? Mannen voor wie hun privéleven geen sluitpost is. Mannen die meer tijd willen besteden aan hun kinderen dan een veeleisende baan overlaat. Of mannen die het voor zichzelf niet zo belangrijk vinden om meer thuis te zijn, maar vinden dat ze het niet kunnen maken om de onbetaalde arbeid nog langer voor het grootste deel over te laten aan hun partners (die inmiddels ook steeds vaker een goede baan hebben). Of zijn het vooral de vrouwen die nu anders denken over de taakverdeling thuis, en hun mannen meer onder druk zetten om hun aandeel daarin te leveren? In dit hoofdstuk proberen we op deze vragen een antwoord te krijgen.

We zullen verschillende geboortecohorten mannen en vrouwen door de tijd heen volgen en bezien in hoeverre hun *ideeën* over de verdeling van huishouden en zorg zijn veranderd, en in hoeverre de *feitelijke taakverdeling* is verschoven. We beschrijven allereerst de algemene trend, dus zonder onderscheid te maken naar geboortecohort. Dat doen we voor alle vrouwen en mannen van 16 tot en met 59 jaar. Omdat het ons in dit hoofdstuk vooral gaat over de taakverdeling in gezinnen met jonge kinderen, worden vaders

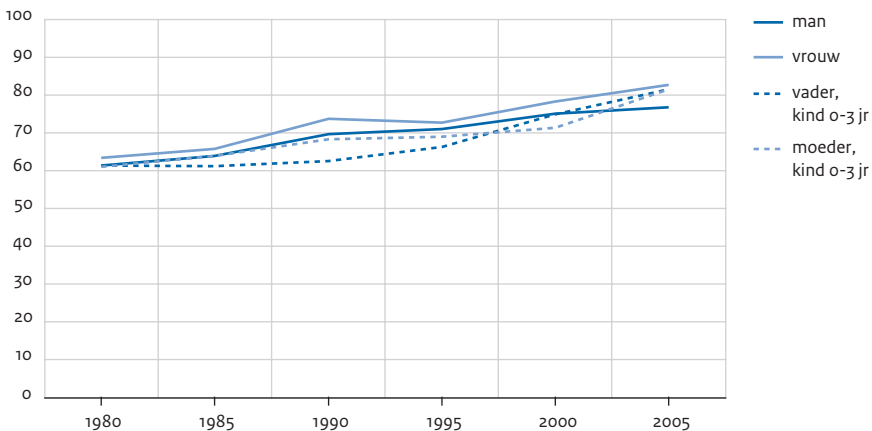
en moeders van kinderen jonger dan 4 jaar tevens apart vermeld. Vervolgens hebben we gekeken in hoeverre het beschreven gedrag of de opvattingen samenhangen met achtereenvolgens: het geboortecohort waartoe de respondenten behoren, de periode waarin de gegevens zijn verzameld, en de levensfase waarin de respondenten zich op dat moment bevonden. De hypothese die we daarbij onderzoeken is dat recentere geboortecohorten¹ meer waarde hechten aan een gelijke verdeling van onbetaald werk, en ook feitelijk de taken thuis gelijker verdelen dan eerdere geboortecohorten.

12.2 Hervreiding van huishoudelijk werk

Net tien jaar na het begin van de tweede feministische golf die beoogde korte metten te maken met de traditionele taakverdeling, was er al sprake van een ruim draagvlak voor de stelling dat mannen en vrouwen het huishoudelijk werk gelijk zouden moeten verdelen. In 1980 was zo'n 60% van de mannen en vrouwen het (volkomen) eens met deze stelling. Sindsdien is dit aandeel nog verder toegenomen tot 80% in 2005 (figuur 12.1).

Figuur 12.1

Mannen en vrouwen moeten huishoudelijk werk gelijk verdelen, naar geslacht en gezinssituatie, bevolking van 16-59 jaar, 1980-2008 (in procenten helemaal/in grote lijnen mee eens)

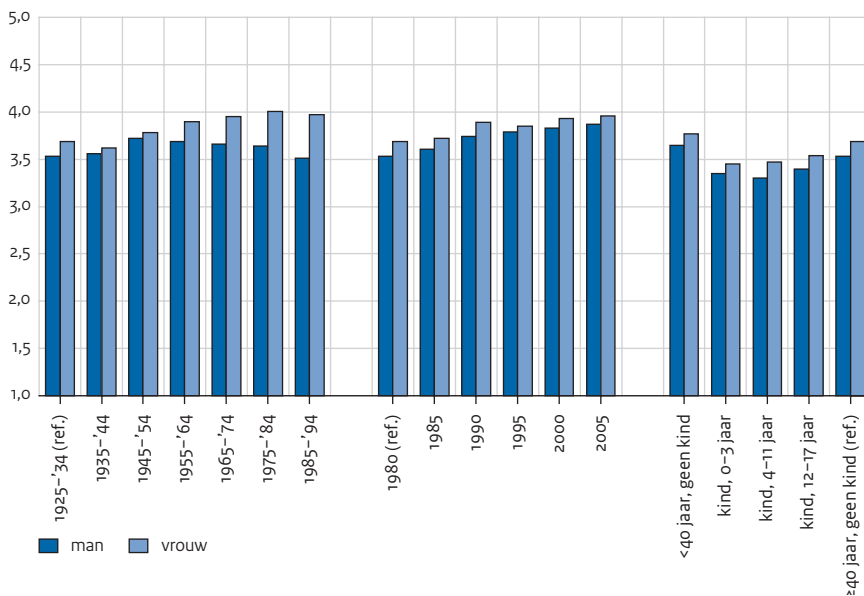
Bron: SCP (cv '80-'08)

In figuur 12.2 zien we de uitkomsten van de APC-analyse (zie internetbijlage bij H15, te vinden via www.scp.nl). Aan de onder de figuur weergegeven bèta's voor cohort, meetjaar en levensfase (zie noot a) is te zien dat de opvattingen bij zowel vrouwen als mannen op de eerste plaats samenhangen met hun levensfase. Vergelijken met de referentiegroep, de vrouwen en mannen boven de 40 zonder minderjarige kinderen, zijn ouders van jonge kinderen het minder vaak eens met de stelling. Juist in de fase waarin er dus veel huishoudelijke en verzorgende taken zijn, hechten vrouwen en mannen wat minder sterk aan een gelijke verdeling van het huishoudelijk werk, dan voordat

ze kinderen krijgen, of deze kinderen meerderjarig zijn. Tevens is er sprake van een periode-effect, wat wil zeggen dat vrouwen en mannen, ongeacht hun levensfase of geboortjaar, het idee van een gelijke verdeling van huishoudelijk werk steeds meer zijn gaan omarmen. Ten slotte blijkt er, vooral bij vrouwen, sprake van een verschil tussen geboortecohorten. Conform onze hypothese is ieder geboortecohort vrouwen het net iets vaker eens met de stelling dan het voorgaande. Bij de mannen is dit veel minder het geval. Mannen geboren tussen 1945 en 1964 zijn het significant vaker eens met de stelling dan de referentiegroep (cohort 1925-34). Maar dat geldt niet voor de daaropvolgende cohorten. Terwijl in de oudere geboortecohorten vrouwen en mannen het aardig eens waren over de ideale verdeling van huishoudelijk werk, is in de jongere cohorten sprake van een toenemend verschil in visie. Overigens hechten vrouwen ook in de andere geboortecohorten, en meetjaren, en levensfasen steeds net iets meer aan een gelijke verdeling van het huishoudelijk werk dan mannen.

Figuur 12.2

Mannen en vrouwen moeten huishoudelijk werk gelijk verdelen, naar geslacht, cohort-, periode- en levensfase-effecten, bevolking van 16-59 jaar (b-waarde, opgehoogd met het voor vrouwen en mannen verschillende intercept)^a

a Voor mannen bedraagt het cohort-effect ,06, het periode-effect ,11 en het levensfase-effect ,11. Voor vrouwen is dat respectievelijk ,11, ,09 en ,12. Alle effecten zijn significant.

Bron: SCP (CV'81-'08)

12.3 Gelijke verdeling van kinderverzorging

In 2008 is voor het eerst gevraagd in hoeverre vrouwen en mannen het wenselijk vinden dat ook de zorg voor kinderen gelijk wordt verdeeld. Het zou de vrouw meer ruimte bieden om buitenshuis te werken, en zou bovendien ten goede komen aan de band tussen vader en kind. Daarnaast wordt de zorg voor kinderen doorgaans als aantrekkelijker beschouwd dan de afwas en het schoonmaken van de badkamer. Onze verwachting was dan ook dat het draagvlak voor herverdeling van de kinderverzorging groter zou zijn, met name onder mannen, dan voor de herverdeling van het huishoudelijk werk. Dat blijkt niet het geval. Het aandeel vrouwen en mannen dat het in grote lijnen of volkomen eens is met de stelling is zelfs iets lager dan bij huishoudelijk werk: 73% van de mannen en 77% van de vrouwen (het verschil is significant). Kijken we alleen naar ouders met jonge kinderen (0-3 jaar), dan blijken van zowel van de vaders als de moeders bijna vier op de vijf het grotendeels of geheel eens te zijn met de stelling dat ze de zorg voor de kinderen gelijk zouden moeten verdelen.

Omdat het hier om een eenmalige meting gaat, is het niet mogelijk een APC-analyse te doen. Als we uitsplitsen naar geboortecohort, blijkt dat de verschillen niet groot zijn. Jonge vrouwen en mannen vinden een gelijke verdeling van de zorg voor kinderen niet vaker of minder vaak van belang dan oudere vrouwen en mannen. Alleen het meest recente geboortecohort vrouwen is het net iets vaker eens met de stelling (tabel 12.1). Mogelijk speelt mee dat in 2008 ook de oudste respondenten geboren zijn in 1949 of erna. Aan het begin van de tweede feministische golf (rond 1970) waren zij 21 jaar of jonger en zijn dus allen in gelijke mate opgegroeid met de nieuwe ideeën over de taakverdeling.

Tabel 12.1

Vrouw en man moeten zorgtaken gelijk verdelen, vrouwen en mannen van 16-59 jaar, naar geboortecohort, 2008 (in procenten volkomen/grotendeels mee eens)

	mannen	vrouwen
1949-1954	78	74
1955-1964	65	77
1965-1974	76	71
1975-1984	77	79
1985-1994	70	86
totaal	73	77

Bron: SCP (CV '08)

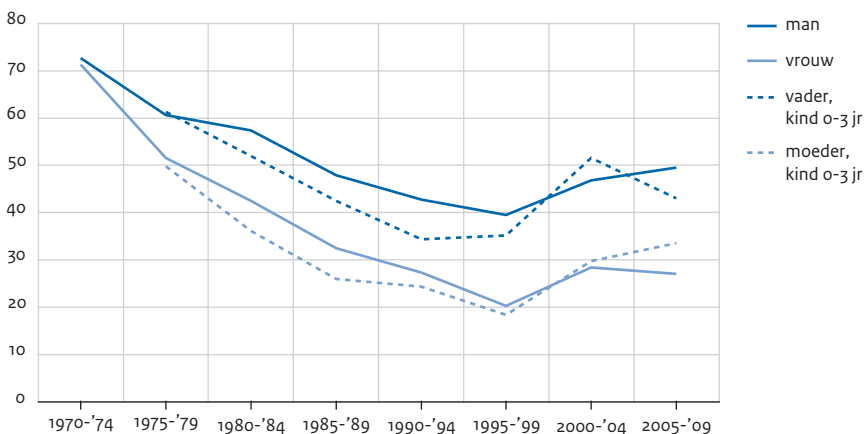
12.4 Geschiktheid van de man voor zorgtaken

Een bekend en vooruitstrevende wijsgeer en psycholoog, professor Heymans, schreef in 1932 dat de vrouwelijke geest anders was, niet minderwaardig, maar anders. En dat maakte haar bijzonder geschikt voor 'haar groote, geheel onvervangbare prestaties in

het gezin' (Heymans 1932: 197). Dit idee over de verschillende kwaliteiten van mannen en vrouwen, wat hem beter geschikt maakt voor betaald werk, en haar voor de zorgtaken, was in zijn tijd volkomen normaal en heeft sindsdien maar moeizaam terrein verloren (Pott-Buter en Tijdens 1998; Kloek 2009). Zo zien we dat in 1970 driekwart van de vrouwen en mannen het (grotendeels) eens was met de stelling dat de vrouw beter geschikt is voor de zorg voor kleine kinderen (figuur 12.3). In de 25 jaar daarna is dit aandeel drastisch afgenomen, ongetwijfeld onder invloed van de tweede feministische golf. Vooral vrouwen bleken gevoelig voor dit nieuwe gedachtegoed. In de tweede helft van de jaren negentig dachten nog slechts twee op de tien vrouwen van 16-59 jaar dat een klein kind bij hen in betere handen is, en vier op de tien mannen zijn het met hen eens. De laatste tien jaren is er echter sprake van een (significante) opleving van de gedachte dat mannen en vrouwen op dit punt wel degelijk verschillend zijn toegerust. Van de mannen van 16-59 jaar stemt inmiddels weer de helft in met de stelling, bij vrouwen een kwart. Grofweg hetzelfde patroon zien we als we uitsluitend kijken naar ouders van jonge, nog niet schoolgaande kinderen. Het geloof in de grotere geschiktheid van de moeder voor zorgtaken nam in die groep eerst nog wat sneller af, maar neemt sinds 1995 ook bij hen weer toe.

Figuur 12.3

Een vrouw is beter geschikt om voor kleine kinderen te zorgen, naar geslacht en gezinssituatie, bevolking van 16-59 jaar, 1970-2005 (in procenten (geheel) mee eens)^a

a Voor totale periode 1970-2005 is bij vrouw en man sprake van een significante afname, evenals voor vaders en moeders van een kind van 0-3 jaar. Als we alleen kijken naar de periode 1995-2005, dan is in alle gevallen sprake van een significante toename.

Bron: SCP (CV'70-'08)

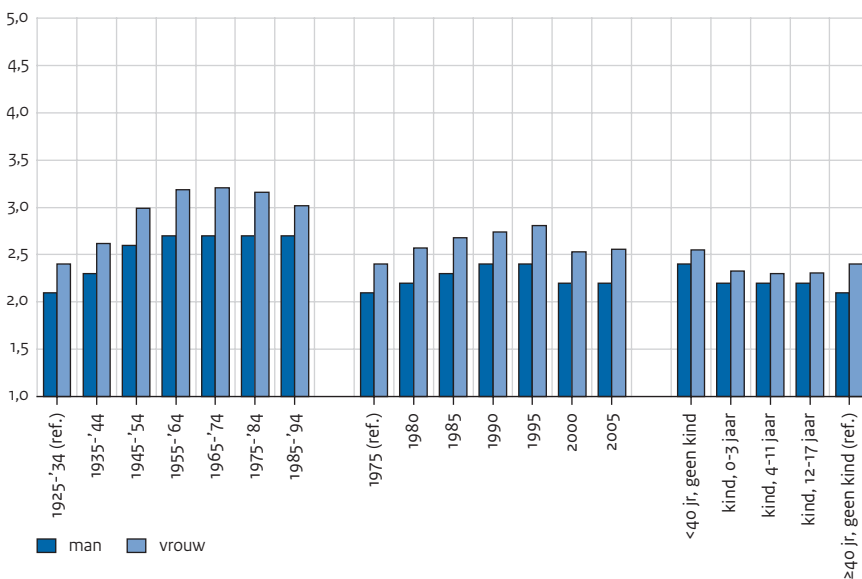
Relevant voor onze onderzoeksvraag is of deze heropleving van meer traditionele opvattingen vooral te zien is bij de oudere geboortecohorten, die al uit de jonge kinderen zijn, of dat ook de jongere vrouwen en mannen weer wat terugkomen van het idee dat

mannen net zo goed voor jonge kinderen kunnen zorgen. Om hier zicht op te krijgen hebben we wederom een APC-analyse gedaan. In figuur 12.4 zijn de effecten van cohort, periode en levensfase voor vrouwen (grijs) en mannen (zwart) weergegeven. In het midden zien we het hiervoor al beschreven periode-effect terug: van 1975 tot 1995 zien we dat zowel vrouwen als mannen op dit punt steeds 'geëmancipeerder' gaan denken, gevolgd door een (significante) opleving van traditionelere inzichten in de laatste twee meetperiodes. Bovenop deze algemene trend is sprake van een verschil tussen cohorten. Vergeleken met de referentiegroep, de vrouwen en mannen geboren tussen 1925 en 1934, zijn de drie daaropvolgende cohorten steeds vaker van mening dat mannen net zo goed voor kinderen kunnen zorgen als vrouwen. Met name bij de vrouwen zien we grote verschillen tussen de geboortecohorten, maar ook bij de mannen is sprake van een significante verschuiving. Deze trend zien we tot en met de vrouwen en mannen geboren in 1955-1964. Dit is het eerste cohort waarvan alle leden aan het begin van de tweede feministische golf nog onder de 16 waren, en hun gehele formatieve periode volop konden proeven van de nieuwe opvattingen. Recentere geboortecohorten zijn er net zo vaak als deze eerste kinderen van de tweede feministische golf van overtuigd dat de zorgkwaliteiten van de man niet onderdoen voor die van de vrouw. Uitzondering zijn de jonge vrouwen, geboren na 1984 en ten tijde van het onderzoek dus 16-25 jaar oud. Zij blijken significant vaker (dan het voorgaande cohort) van mening dat er wel degelijk verschillen bestaan tussen de seksen wat betreft hun zorgcapaciteiten.

Naast dit sterke periode-effect en het nog sterkere cohorteffect blijkt er ook nog sprake van een bescheiden samenhang met de levensfase. Vergeleken met de referentiegroep (mannen/vrouwen van 40 jaar of ouder die geen minderjarige kinderen hebben) zijn jonge vrouwen en mannen zonder kinderen er vaker van overtuigd dat zorgkwaliteiten evenredig over de seksen zijn verdeeld. Maar zodra er kinderen zijn loopt deze overtuiging toch een knauw op, met name bij de vrouwen. Mogelijk dat zij hun ideeën in hun dagelijkse gezinspraktijk gelogenstraf zien. Mogelijk ook hebben ze hun opvattingen aangepast aan de taakverdeling thuis, en legitimeren ze het grotere aandeel van henzelf met hun grotere geschiktheid voor de zorgtaken.

Figuur 12.4

Een vrouw is beter geschikt om voor kleine kinderen te zorgen, naar geslacht, cohort-, periode- en levensfase-effecten, bevolking van 16-59 jaar (b-waarde, opgehoogd met het voor vrouwen en mannen verschillende intercept)^a

a Voor mannen bedraagt het cohort-effect ,17, het periode-effect ,14 en het levensfase-effect ,07. Voor vrouwen is dat respectievelijk ,22, ,12 en ,08. Alle effecten zijn significant.

Bron:SCP (cv'70-'08)

12.5 Feitelijke tijdsbesteding aan onbetaalde arbeid en zorgtaken door vrouwen en mannen

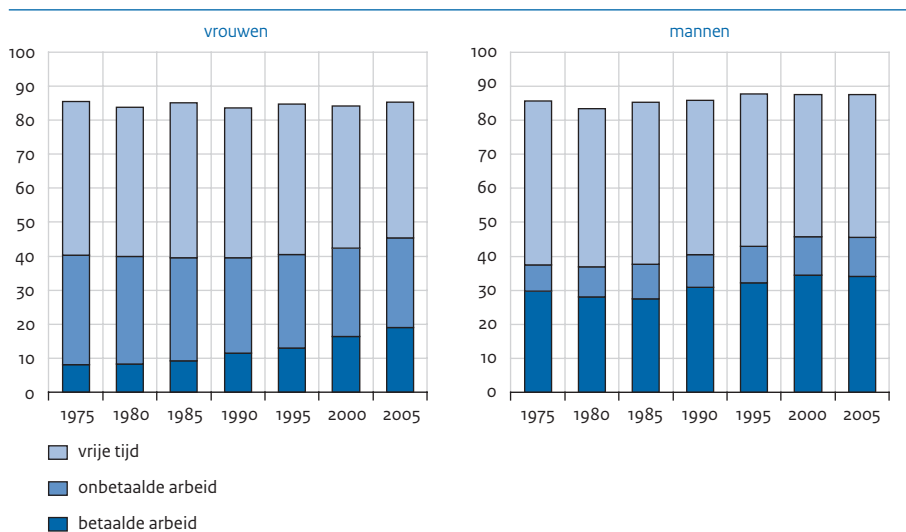
Tot nu toe hebben we het gehad over opvattingen over de taakverdeling. Recentere cohorten mannen blijken wat minder te hechten aan een gelijke verdeling van huishoudelijk werk dan voorgaande cohorten, maar vinden wel net zo vaak dat zij in principe even geschikt zijn voor de zorg voor jonge kinderen als de vrouw. Maar hoe gaat het in de praktijk: hoe is de werkelijke taakverdeling tussen mannen en vrouwen? We schetsen eerst de belangrijkste ontwikkelingen in de verdeling van betaald en onbetaald werk tussen mannen en vrouwen. Daarna gaan we in op de vraag of de jongere cohorten mannen meer tijd aan onbetaalde arbeid zijn gaan besteden.

In de afgelopen 30 jaar zijn vrouwen massaal de arbeidsmarkt opgegaan. Terwijl vrouwen (van 16-59 jaar) in 1975 gemiddeld 8 uur per week aan betaalde arbeid besteedden, was dat in 2005 toegenomen tot 19 uur per week. In dezelfde periode reduceerden zij, in wat mindere mate, de tijd besteed aan onbetaalde arbeid: van gemiddeld 32 uur

in 1975 tot 26 uur per week in 2005. Per saldo is daardoor de vrije tijd van vrouwen iets afgenomen van 45 uur in 1975 tot 40 uur in 2005 (figuur 12.5).

Figuur 12.5

Verdeling van tijdsbesteding per week aan betaald en onbetaald werk en vrije tijd, mannen en vrouwen van 16-59 jaar, 1975-2005 (in gemiddeld aantal uren per week)^a

a De resterende tijd per week werd besteed aan onderwijs, vrijwilligerswerk, mantelzorg, persoonlijke verzorging en slapen.

Bron: SCP (TBO '75-'05)

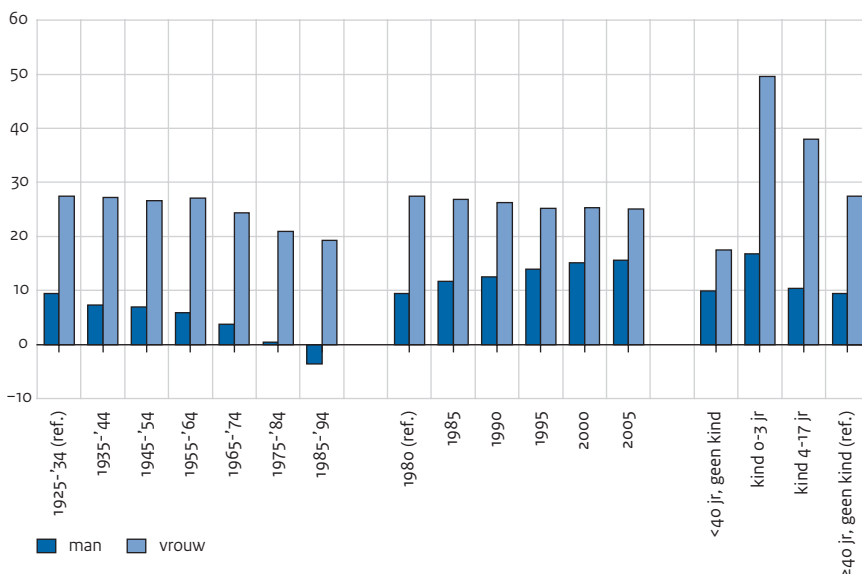
Bij de mannen daalde de tijdsbesteding aan betaald werk eerst van 30 uur in 1975 tot 28 uur 1985; dit is vooral een weerspiegeling van de massale werkloosheid aan het begin van de jaren tachtig, die vooral mannen trof. Toen de economische situatie na 1985 verbeterde ging de gemiddelde tijdsbesteding van mannen weer omhoog naar 34 uur in 2005. Tegelijkertijd gingen mannen ook meer tijd besteden aan onbetaald werk (van bijna 8 uur in 1975 tot 11 uur in 2005). De uren die door mannen meer werden besteed aan betaald en onbetaald werk, gingen af van hun vrije tijd. Deze nam in de afgelopen 30 jaar af van 48 tot 42 uur per week.

Doordat mannen iets meer zijn gaan doen aan onbetaalde arbeid en vrouwen minder, is het aandeel van mannen in zorgtaken in de afgelopen 30 jaar toegenomen. Terwijl in 1975 nog 27% van alle onbetaalde zorgtaken door mannen werd verricht, was dat in 2005 opgelopen tot 36% (niet in figuur, zie Cloin en Hermans 2006: 108).

Mannen zijn dus iets meer tijd gaan besteden aan onbetaalde arbeid. Zijn dit de nieuwe mannen waar we in dit artikel naar op zoek zijn? We doen wederom een APC-analyse om de verschillende geboortecohorten mannen te kunnen vergelijken (zie figuur 12.6).

Figuur 12.6

Tijdsbesteding aan onbetaalde arbeid (huishouden en zorg voor kinderen) door mannen en vrouwen van 20-59 jaar, cohort-, periode- en levensfase-effecten (b-waarde, opgehoogd met het voor vrouwen en mannen verschillende intercept)^a

a Voor mannen bedraagt het cohort-effect ,31, het periode-effect ,22 en het levensfase-effect ,27. Voor vrouwen is dat respectievelijk ,11, ,06 en ,70. Alle effecten zijn significant.

Bron: SCP (TBO'80-'05)

In het midden zien we dat tussen 1980 en 2005 mannen iets meer tijd zijn gaan besteden aan onbetaalde arbeid. Ook zien we dat vooral vaders van jonge kinderen relatief veel tijd besteden aan huishouden en/of zorg. Verder blijkt sprake van een aanzienlijk verschil tussen geboortecohorten mannen, maar op een ander manier dan we hadden verwacht. Vergelijken met de mannen geboren voor 1965 besteden recentere geboortecohorten mannen juist *minder* tijd aan onbetaalde arbeid dan het voorafgaande cohort. Deze contra-intuïtieve uitkomsten moeten we als volgt begrijpen. Vergelijken met hun tijdgenoten deden de oudere geboortecohorten mannen relatief veel in het huishouden en de zorg. Zij liepen voorop in een verandering naar een meer gelijke verdeling van onbetaalde arbeid. Voor de recentere geboortecohorten geldt dat steeds minder. Dat betekent nog niet dat ze ook feitelijk minder uren besteden aan onbetaald werk. Zoals duidelijk wordt in figuur 12.6 is op ieder meetmoment het aantal uren onbetaalde arbeid van mannen iets hoger dan vijf jaar daarvoor. Als we deze tegengestelde ontwikkelingen bij elkaar optellen, dan blijkt dat recente geboortecohorten mannen ongeveer evenveel tijd besteden aan onbetaald werk als de mannen geboren rond 1960. De huidige jonge

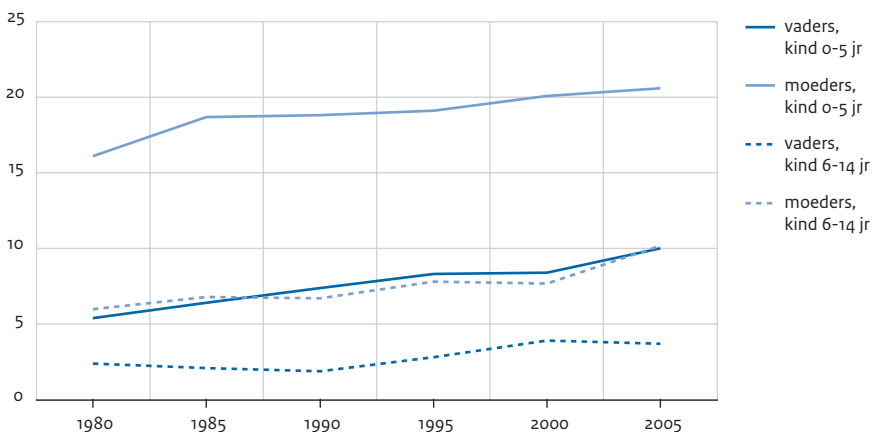
mannen doen dus niet minder, maar ook niet meer dan de huidige veertigers toen zij jonger waren.

Bij vrouwen hangt de tijdsbesteding aan onbetaalde arbeid zeer sterk samen met hun levensfase; vrouwen met jonge kinderen besteden hier verreweg de meeste tijd aan. Uit de analyse blijkt verder een relatief gering cohorteffect. De cohorten geboren tussen 1935 en 1964 doen ongeveer evenveel aan onbetaald werk als de referentiegroep (1935-1934). De cohorten die na 1964 zijn geboren besteden ieder minder tijd daaraan dan het vorige cohort en wijken daarmee af van het oudste cohort. Ten slotte is er sprake van een nog bescheidener periode-effect, veel beperkter van omvang dan bij de mannen en in tegengestelde richting. In elk jaar verrichten vrouwen minder onbetaald werk dan het jaar ervoor. De in figuur 12.5 voor vrouwen weergegeven trend van een dalende tijdsbesteding aan onbetaald werk blijft dus ook overeind na correctie voor levensfase en cohort.

Nemen we de tijdsbesteding aan de zorg voor kinderen (een van de onderdelen van het onbetaalde werk) afzonderlijk onder de loep, dan blijkt dat zowel mannen als vrouwen hier meer tijd aan zijn gaan besteden in de afgelopen 30 jaar (figuur 12.7). Ook zien we dat vaders een grotere rol in de zorg voor kinderen hebben gekregen. Vooral vaders met jonge kinderen hebben het drukker gekregen: de tijdsbesteding van vaders aan zorg voor kinderen van wie de jongste onder de 6 jaar is, verdubbelde van vijf tot tien uur. Hoewel moeders in het algemeen minder tijd zijn gaan besteden aan onbetaalde arbeid, zijn ook zij meer tijd gaan besteden aan zorg voor kinderen. Zo waren moeders met kinderen onder de 6 jaar in 1980 zestien uur kwijt aan de zorg voor hun kinderen, tegen ruim twintig uur in 2005. De afname van onbetaalde arbeid moet dus vooral op het conto worden geschreven van een afnemende tijdsbesteding aan huishoudelijk werk.

Figuur 12.7

Tijdsbesteding van vaders en moeders aan zorg voor kinderen, naar leeftijd kind, 1980-2005 (in gemiddeld aantal uren per week)

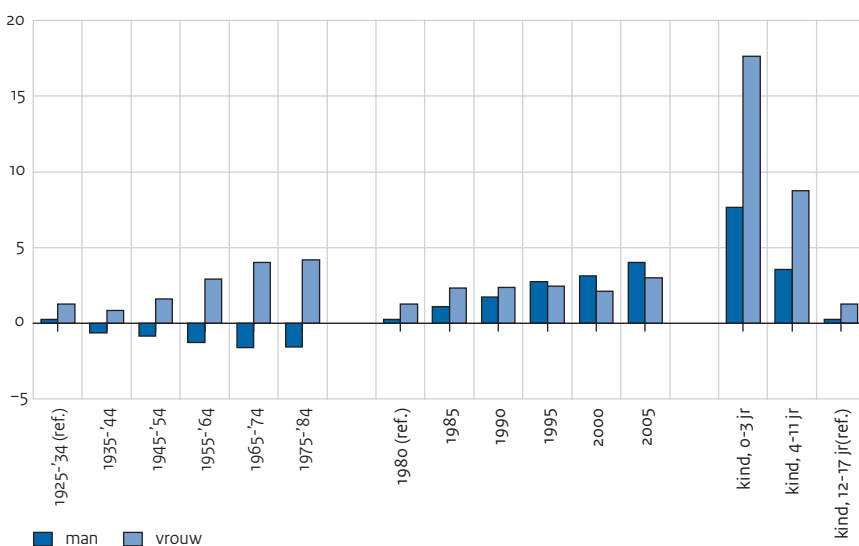

Bron: SCP (TBO '80-'05)

Uit de APC-analyse blijkt dat de tijdsbesteding aan kinderopvang bij zowel vaders als moeders het sterkst wordt bepaald door de leeftijd van de kinderen. Vaders met jonge kinderen tot 4 jaar besteden veel meer tijd aan hun kinderen dan vaders met oudere kinderen (12-17 jaar). Vaders met kinderen van 4-11 jaar nemen een tussenpositie (figuur 12.8). Bij de moeders zijn de effecten nog groter. Vrouwen met een jongste kind onder de 4 jaar besteden veel meer tijd aan zorg dan vrouwen met oudere kinderen. Moeders met kinderen op de basisschool besteden ook meer tijd aan zorgtaken dan moeders met oudere kinderen, maar niet zoveel als moeders met kinderen onder de 4 jaar. De uitkomsten liggen natuurlijk wel voor de hand omdat de leeftijd van het kind sterk bepaalt hoeveel tijd aan verzorging, voeding, aandacht en begeleiding moet worden gegeven.

Figuur 12.8

Tijdsbesteding aan zorg voor kinderen door mannen en vrouwen van 20-59 jaar, cohort-, periode- en levensfase-effecten (b-waarde, opgehoogd met het voor vrouwen en mannen verschillende intercept)^a

- a Voor mannen bedraagt het cohort-effect ,08, het periode-effect ,23 en het levensfase-effect, 51. Voor vrouwen is dat respectievelijk ,11, ,05 en ,62. Alle effecten zijn significant.

SCP (TBO'80-'05)

Daarnaast is er bij mannen sprake van een periode-effect. In elk jaar dat de tijdsbesteding is gemeten besteden de vaders, ongeacht levensfase of cohort, significant (iets) meer tijd aan hun kinderen dan in 1980. Het effect is voor elk jaar groter dan voor het voorgaande jaar. Dit betekent dat er dus een continue, maar bescheiden ont-

wikkeling is waarin mannen, ongeacht geboortecohort, steeds meer tijd aan hun kinderen besteden. Bij de vrouwen is er nauwelijks sprake van een periode-effect. Ten slotte zien we bij de mannen een beperkt en negatief cohorteffect. Als gecorrigeerd wordt voor de met de tijd gegroeide inzet van vaders in de zorg, dan lijken de recentere geboortecohorten juist minder tijd te besteden aan hun kinderen dan hun voorgangers. Zoals we al in figuur 12.7 hebben gezien, klopt dit niet. De huidige vaders besteden wel degelijk iets meer tijd aan hun kroost, maar dat hangt dus niet samen met hun geboortecohort. Mannen zijn met elk volgend geboortecohort meer tijd gaan besteden aan zorgtaken, en de recentste geboortecohorten lopen daarin niet voorop. Bij de moeders is er alleen een cohorteffect voor de cohorten geboren in 1965-1974 en 1975-1984. Bij hen is het effect juist positief, met andere woorden: zij besteden meer tijd aan de zorg voor kinderen dan de referentiegroep.

12.6 Papadagen en mamadagen

Toen Wouter Bos fractieleider was van de PvdA, had hij een wekelijkse ‘papadag’. Deze term is in een paar jaar tijd geheel ingeburgerd en duidt op een doordeweekse vrije dag voor vaders, waarop zij thuis voor hun kinderen zorgen. De tegenhanger van de ‘papadag’, de ‘mamadag’, komen we echter zelden tegen. Dit geeft al aan dat er geen sprake is van gelijkwaardig ouderschap. Dat vrouwen op een doordeweekse dag voor hun kinderen zorgen is blijkbaar normaal, als mannen het doen is dat bijzonder en moet het benoemd worden.

Als we kijken naar de opvattingen over de ideale arbeidsduur voor vaders en moeders, dan zien we dat het idee dat de vader ook een dag thuis zou moeten zijn, inmiddels breed ingang heeft gevonden. Tegelijkertijd wordt duidelijk dat men de moeder liever nog wat meer dagen thuis ziet. Recent onderzoek (tabel 12.2) laat zien dat men vaders het liefste bijna vier dagen per week naar het werk ziet gaan, terwijl voor moeders met kleine kinderen een werkweek van gemiddeld twee dagen als ideaal wordt beschouwd.

Opmerkelijk is ook hier de overeenstemming tussen vrouwen en mannen. Wat betreft de ideale werkweek van vaders zien we bovendien dat ook de verschillende geboortecohorten daarover niet veel van mening verschillen. Wel zien we een verschuiving wat betreft de meest geschikte arbeidsduur voor moeders. Hoe jonger de respondenten, des te meer ruimte zien ze voor arbeidsparticipatie van de moeders. De enige uitzondering op dit patroon vormt het jongste geboortecohort. Deze jonge mannen en vrouwen (tussen de 16 en 25 jaar) denken wat traditioneler dan de daarvoor gelegen cohorten. Omdat het gaat om een meting op één moment, kunnen we niet met zekerheid vaststellen of het hier om een zuiver cohorteffect gaat. De allerjongsten die wat traditioneler denken over de ideale arbeidsduur van moeder kunnen, als ze ouder worden en zelf kinderen krijgen, daar wellicht anders over gaan denken. Waarschijnlijk is dat evenwel niet. Bij de twee hiervoor besproken stellingen, waar de opvattingen van geboortecohorten over een langere periode konden worden gevolgd, bleek dat vrouwen en mannen juist in de fase dat ze nog jong zijn en geen kinderen hebben meer geëmancipeerd denken dan in latere levensfasen.

Tabel 12.2

Opvattingen over de ideale arbeidsduur voor vaders en moeders met jonge kinderen, naar geslacht en cohort, 2010 (in gemiddeld aantal dagen per week)

cohort geboren in	ideale arbeidsduur voor vaders met kind 0-3 jaar		ideale arbeidsduur voor moeders met kind 0-3 jaar	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
1925-1934	4,1	4,1	1,3	1,3
1935-1944	4,3	3,9	1,7	1,5
1945-1954	3,9	3,8	1,9	2,0
1955-1964	3,8	3,7	1,9	2,0
1965-1974	3,9	3,8	2,2	2,1
1975-1984	3,8	3,9	2,4	2,3
1985-1994	3,8	3,5	1,8	2,0
totaal	3,9	3,9	1,9	2,0

Bron: SCP (EMOP'10)

De meerderheid van de bevolking is ervoor dat vaders van jonge kinderen een dag in de week thuis zijn om voor hun kinderen te zorgen (tabel 12.3). Vrouwen juichen dit nog wat meer toe dan mannen. Vergelijken we de verschillende geboortecohorten, dan wordt het belang van een papadag door de recente cohorten mannen beduidend vaker onderschreven dan door de oudere cohorten. In het cohort geboren tussen 1975-1984 vinden we de meeste voorstanders van een papadag. Dit is juist de groep waarin nu de meeste vaders van jonge kinderen zijn te vinden. In het allerjongste cohort is de steun voor een papadag iets minder, maar nog steeds veel groter dan in de oudere cohorten.

Ook bij de vrouwen zien we meer steun voor de papadag bij de recentere cohorten dan bij de eerder geboren cohorten (vóór 1944). De verschillen zijn echter niet zo groot als bij de mannen. En het is ook niet zo dat elk cohort meer instemming laat zien dan het tien jaar eerder geboren cohort. Opvallend hier is dat het jongste cohort vrouwen de grootste voorstander is van de papadag. In andere opzichten laat dit cohort immers juist meer traditionele denkbeelden zien.

Er zijn verschillende redenen waarom mensen het wenselijk vinden dat vaders meer zorgtaken op zich nemen. In het emancipatiebeleid is vergroting van het zorgaandeel van mannen vooral bedoeld om moeders meer ruimte te geven voor hun arbeidsparticipatie. De vaders die het manifest *Papa Plus* hebben gelanceerd, benadrukken daarentegen vooral de band tussen vader en kind en, in iets mindere mate, de ontwikkeling van het kind. Uit onderzoek blijkt inderdaad dat als vaders wat arbeidstijd inleveren, dit ten goede komt aan de relatie tussen vader en kind (De Graaf en Kalmijn 2006). Ook blijkt uit een recent onderzoek onder vaders dat vier op de tien vindt dat om hun rol als vader goed te kunnen vervullen, ze meer tijd zouden moeten besteden aan de opvoeding dan ze nu doen (MarketResponse 2010).

Tabel 12.3

Vaders van jonge kinderen (0-3 jaar) zouden minimaal één doordeweekse dag thuis moeten zijn om voor hun kind te zorgen, naar geslacht en cohort (in procenten (helemaal) mee eens)

cohort geboren in	mannen	vrouwen
1925-1934	36	54
1935-1944	49	52
1945-1954	45	69
1955-1964	54	63
1965-1974	51	65
1975-1984	69	64
1985-1994	64	76
totaal	55	64

Bron: SCP (NiG'10)

Ook uit de enquête die voor het SCR is gehouden blijkt dat voorstanders van de papadag deze dag vooral belangrijk vinden voor de ontwikkeling van het kind (kindargument) en voor de goede band tussen vader en kind (vaderargument) (tabel 12.4). Het argument dat meer zorg door de vaders aan de moeders meer ruimte geeft om te werken (moederargument), wordt duidelijk minder genoemd. Van de vrouwen die het belangrijk vinden dat de vader een dag in de week thuis is, vindt maar een op de vijf dit relevant in verband met de arbeidsparticipatie van de moeder. Bij de mannen speelt dit argument nog minder vaak. De centrale gedachte van het emancipatiebeleid dat papadagen goed zijn voor de arbeidsparticipatie van moeders, sluit dus niet aan bij de opvattingen van de bevolking.

Tabel 12.4

Belangrijkste reden waarom respondenten het belangrijk vinden dat vaders van jonge kinderen minimaal één doordeweekse dag thuis zijn om voor hun kind te zorgen, naar geslacht en cohort (in procenten van respondenten die dit belangrijk vinden)

cohort geboren in	mannen			vrouwen		
	kind	vader	moeder	kind	vader	moeder
1925-1934	44	41	21	21	51	28
1935-1944	47	34	19	23	51	26
1945-1954	51	30	19	31	39	29
1955-1964	33	46	21	38	47	16
1965-1974	27	59	15	34	49	17
1975-1984	52	40	15	46	45	9
1985-1994	57	39	8	50	39	11
totaal	46	41	13	38	45	18

Bron: SCP (NiG'10)

Vergelijken we de verschillende geboortecohorten dan zien we dat de recentste cohorten relatief vaak belang hechten aan de papadag vanwege het kind. De middelste cohorten, geboren tussen 1955 en 1974, benadrukken relatief vaak de belangen van de vader. Steun voor de papadag vanwege de arbeidsparticipatie van de moeder zien we nog het vaakst bij de oudste geboortecohorten. Dit is opmerkelijk, omdat we verwachtten dat juist de cohorten geboren in 1945 en later (vanaf de tweede feministische golf) meer belang zouden hechten aan de arbeidsparticipatie van de moeder.

Ruim de helft van de mannen en zelfs bijna twee derde van de vrouwen vindt het dus belangrijk dat de vader door de week een dag thuis is om voor de kinderen te zorgen. Maar doen vaders dat ook? Hoeveel vaders hebben werkelijk een of meer papadagen? In 2004 bleek dat van de vaders van jonge kinderen (0-12 jaar) 11% één dag (en heel soms meerdere dagen) in de week thuis was en voor zijn kind zorgde (Portegijs et al 2006). Recent onderzoek suggereert dat dit aandeel sindsdien sterk is gestegen; bijna een kwart van de ondervraagde vaders (met kind van 0-17 jaar) gaf aan een of meer doordeweekse dagen voor zijn kinderen te zorgen (MarketResponse 2010). Onduidelijk blijft in dit laatste onderzoek wat deze 'zorg' inhoudt. Ook het voor het werk brengen van het kind naar het kinderdagverblijf (en het na het werk weer ophalen) kan eronder vallen. Het blijft dus onduidelijk in hoeverre het hier werkelijk om papadagen gaat.

Wel is zeker dat de meeste mannen een voltijds werkweek hebben, en dat in ons land mannen weliswaar vaker in deeltijd werken dan in andere landen, maar dat ze dit vooral doen aan het einde van hun loopbaan. In de fase dat mannen kleine kinderen hebben, werken ze gemiddeld genomen meer uren buitenshuis dan daarvoor of daarna (Portegijs en Keuzenkamp 2008: 43). In 2008 had 84% van de vaders met een kind van 0-3 jaar een volledige werkweek (35 uur of meer) (bron: Enquête beroepsbevolking 2008). De verigen hadden een deeltijdbaan of werkten niet. Bij de vaders die niet of minder dan 28 uur in de week werken, gaat het meestal om (gedeeltelijke) werkloosheid. De meesten van hen zouden graag meer uren werken. Ook van de vaders met een grote deeltijdbaan zou een op de acht liever meer uren werken. Desalniettemin is dus 17% van de vaders in principe een of meer dagen in de week thuis en zou die tijd kunnen gebruiken om voor zijn kind te zorgen. Voor voltijd werkende vaders is het in principe ook mogelijk om de werkuren zo te verdelen dat ze een dag vrij roosteren om voor hun kind te kunnen zorgen. 11% van de fulltime werkende vaders met een jong kind blijkt van deze mogelijkheid gebruik te maken (zie Keuzenkamp et al. 2009: 117 (noot 8)). Ze werken bijvoorbeeld vier keer 9 uur, en komen zo aan hun 36 werkuren, of ze compenseren de papadag door bijvoorbeeld in het weekend of in de avonduren werktijd in te halen. Als we deze uitkomsten met elkaar verbinden, komen we op 24% vaders die een of meer doordeweekse dagen niet werkt.²

Tabel 12.5

Arbeidsduur en arbeidspatroon van vaders met kinderen van 0-3 jaar, 2008 (in aantallen en procenten)

	aantal (x 1000)	aandeel t.o.v. vaders met jonge kinderen (%)
werkt fulltime, vijf dagen per week overdag	4001	75
werkt fulltime, verdeeld over vier dagen	494	9
grote deeltijdbaan 28-34 uur	422	8
kleine deeltijdbaan 1-27 uur	159	3
werkt niet	235	4
	5311	100

Bron: CBS (EBB'08); SCP (VOMA'09) SCP-bewerking

Driekwart van de vaders werkt vijf volle werkdagen per week (of meer) en is dus door-deweeks overdag niet beschikbaar voor zorgtaken, uitgezonderd wellicht het halen of brengen van en naar de opvang. Een kwart van de vaders is wel een deel van de week vrij, omdat zij in deeltijd werken of helemaal niet werken, of omdat zij een dag vrij roosteren door op andere tijden meer te werken. Dit betekent uiteraard nog niet dat dit kwart in volle overtuiging heeft gekozen voor een minder omvangrijke werkweek, noch dat zij de dag(en) dat zij niet werken de zorg voor hun kinderen op zich nemen. Dat niet alle deeltijdwerkers of thuisvaders dit uit volle overtuiging doen vanwege de zorg voor kinderen, blijkt als we kijken naar de gewenste arbeidsduur. Als de vaders gevraagd wordt hoeveel ze zouden willen werken, daarbij rekening houdend met de financiële consequenties, dan geven velen aan liever nog wat meer te willen werken. Zo werkten vaders met een jong kind (0-3 jaar) in 2006 gemiddeld 35,3 uur in de week, en ze zouden dat liever nog met 2,7 uur ophogen tot 38 uur (Portegijs en Keuzenkamp 2008: 43). De financiële consequenties blijken een belangrijke reden voor voltijds werkende mannen om niet minder te willen werken. Nog vaker geven ze aan dat het werk het niet zou toelaten (Keuzenkamp et al 2009).

We kunnen dus gevoeglijk concluderen dat driekwart van de vaders géén papadag heeft, maar niet hoeveel van de overigen zo'n dag wel hebben.

12.7 Slotbeschouwing

Allereerst moeten we constateren dat het draagvlak voor een gelijke verdeling van onbetaalde arbeid groot is, maar dat er in de praktijk nog steeds niet veel van terecht komt. Driekwart van de Nederlanders, mannen nauwelijks minder dan vrouwen, vinden het van belang dat het huishoudelijk werk en de zorg voor kinderen *gelijk* (dus niet *gelijker*) wordt verdeeld. Vrouwen zijn inderdaad minder tijd gaan besteden aan huishoudelijk werk, en mannen wat meer, maar van een gelijke verdeling is bij lange na nog geen sprake. Moeders besteden nog steeds ruim twee keer zoveel uren aan de zorg voor hun kind dan vaders. Ruim de helft van de mannen en twee derde van de vrouwen vindt

het belangrijk dat vaders van jonge kinderen een doordeweekse dag thuis zijn om voor hun kind te zorgen. Opmerkelijk daarbij is dat zowel vrouwen als mannen een wekelijkse 'papadag' vooral belangrijk vinden voor de vader of het kind, en niet om de moeder meer ruimte te bieden om zonder zorgen buitenshuis te kunnen werken. En ondanks het grote belang dat wordt gehecht aan een papadag, werkt ten minste driekwart van de vaders van jonge kinderen 'gewoon' vijf dagen in de week. Dat het overige kwart niet geheel uit volle overtuiging heeft gekozen voor een papadag blijkt als we alle vaders vragen naar hun gewenste arbeidsduur (rekening houdend met de financiële consequenties): ze geven dan 2,7 uur meer op dan dat ze nu werken. Dit zet vraagtekens bij de in onderzoek vaak geuite wens van voltijds werkende vaders om minder te gaan werken. Ook zien zowel vrouwen als mannen, alle idealen over een gelijke verdeling ten spijt, moeders bij voorkeur drie dagen in de week thuis bij haar kind, en de vader maar één dag. Verder zagen we dat als vrouwen en mannen kleine kinderen hebben, ze wat traditioneler denken over de taakverdeling dan als ze nog geen kinderen hebben, of als die kinderen alweer groot zijn. Juist als er veel zorgtaken te verdelen zijn, vinden mannen en vrouwen een gelijke verdeling dus wat minder belangrijk. Opmerkelijk is ten slotte dat de laatste jaren weer meer mensen geloven dat de vrouw toch beter geschikt is voor de zorg voor kleine kinderen.

Deze kloof tussen opvattingen en praktijk is ook in eerder onderzoek beschreven (Grunell 2001). Daar werd verondersteld dat verschuivende idealen een voorbode zijn voor de op termijn ook veranderende praktijk. In dat geval zouden we in oudere generaties vooral veranderde opvattingen mogen verwachten, terwijl in recentere geboortecohorten de daad ook vaker bij het woord wordt gevoegd. Daarmee zijn we aangeland bij de centrale vraag in dit hoofdstuk: is er sprake van een 'nieuwe man'? Hebben de huidige jonge vaders andere opvattingen over hun rol in het gezin, en brengen zij die met name ook wat vaker in de praktijk? Sterke bewijzen hiervoor hebben we niet kunnen vinden. Als we uitsluitend kijken naar de ontwikkeling door de tijd, dan blijkt, conform onze verwachting, dat steeds meer mannen een gelijke verdeling van onbetaalde arbeid belangrijk vinden, en dat zij ook steeds meer tijd kwijt zijn aan huishoudelijk werk en zorgtaken. Met name de tijd die vaders van jonge kinderen (0-5 jaar) besteden aan de zorg voor hun kroost is toegenomen. Wanneer we echter kijken welk deel van deze ontwikkeling samenhangt met het geboortecohort van de mannen, dan ontstaat een ander beeld. Dan blijkt dat deze verschuivingen meestal niet toe te schrijven zijn aan de komst van steeds geëmancipeerder geboortecohorten mannen en vrouwen. Alleen zien we verschillen tussen de *oudere* geboortecohorten mannen (geboren voor 1965) wat betreft het geloof in de grotere zorgkwaliteiten van vrouwen. Maar op de andere punten zien we geen verschil tussen geboortecohorten mannen, of blijken recente geboortecohorten zelfs wat minder geëmancipeerd. Met name bevreemdend is dat recentere geboortecohorten mannen minder tijd lijken te besteden aan onbetaalde arbeid en zorg dan hun voorgangers. Dat in werkelijkheid mannen nu wel degelijk wat meer tijd besteden aan onbetaalde arbeid, komt dus *niet* door de komst van steeds geëmancipeerder geboortecohorten nieuwe mannen, maar omdat alle mannen, ongeacht geboortjaar, dit iets meer zijn gaan doen. Recentere cohorten mannen lopen hierbij niet voorop, integendeel zelfs.

De nieuwe man wordt dus niet geboren, maar gemaakt. Dit heeft belangrijke consequenties voor het beleid. Niet alleen in de adolescentiefase (de formatieve periode) blijken mensen gevoelig voor nieuwe ideeën. Ook daarna kunnen opvattingen en gedrag veranderen. Dit betekent dat voor maatschappelijke veranderingen zoals de herverdeling van onbetaalde arbeid, de hoop niet uitsluitend gericht hoeft te worden op nieuwe geboortecohorten. Ook oudere mannen zijn gevoelig voor nieuwe ideeën en praktijken. Als de tijdgeest beïnvloed kan worden, dan zullen alle geboortecohorten, niet alleen de jongste, daarop reageren.

Noten

- 1 We hebben in eerste instantie steeds vijf geboortejaren samengenomen. Duidelijk werd dat er geen scherpe breuklijnen waren tussen de cohorten. Daarom is voor de leesbaarheid in de uiteindelijke analyse gebruikgemaakt van tienjaarscohorten. Het oudste cohort is geboren tussen 1925 en 1934 en fungeert als referentiecategorie.
- 2 84% van de vaders werkt meer dan 34 uur in de week, maar 11% daarvan (= 9% van alle mannen) verdeelt het werk zo dat ze een of meer dagen overdag vrij zijn. Deze 9% tellen we op bij de 15% die minder dan 34 uur in de week werken, en zo komen we op 24%.

Literatuur

- Cloin, M. en B. Hermans (2006). Onbetaalde arbeid en de combinatie van arbeid en zorg. In: W. Portegijs, B. Hermans en V. Lalta, *Emancipatiemonitor 2006*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Graaf, P.M. de, en M. Kalmijn (2006). Change and stability in the social determinants of divorce. A comparison of marriage cohorts in the Netherlands. In: *European Sociological Review Advance Access*, vol. 22, nr. 5, p. 561-572.
- Grunell, M. (2001). *Mannen zorgen. Veranderingen en continuïteit in zorgpatronen* (dissertatie). Amsterdam: Aksant.
- Heymans, prof. G. (1932). *Psychologie der vrouwen (onder toezicht van den schrijver in het Nederlandsch overgebracht door J.F. van Hees)*. Amsterdam: maatschappij voor goede en goedkoope lectuur.
- Keuzenkamp, S. (red.), C. Hillebrink, W. Portegijs en B. Pouwels (2009). *Deeltijd (g)een probleem*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kloek, E. (2009). *Vrouw des huizes. Een cultuurgeschiedenis van de Hollandse huisvrouw*. Amsterdam: uitgeverij Balans.
- MarketResponse (2010). *De rol van de vader bij de opvoeding. Onderzoek ten behoeve van het Opvoeddebat* (onderzoek in opdracht van het ministerie van Jeugd en Gezin). Leusden: MarketResponse Nederland BV.
- Portegijs, W. en S. Keuzenkamp (2008). *Nederland Deeltijdland. Vrouwen en deeltijdwerk*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Portegijs, W., M. Cloin, I. Ooms en E. Eggink (2006). *Hoe het werkt met kinderen. Moeders over kinderopvang en werk*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Pott-Buter, H. en K. Tijdens (red.) (1998). *Vrouwen. Leven en werk in de twintigste eeuw*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

TK (2007/2008a). *Meer kansen voor vrouwen. Emancipatiebeleid 2008-2011*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2007/2008, 30420, nr. 50.

TK (2007/2008b). *Emancipatiebeleid*. Brief van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Tweede Kamer, vergaderjaar 2007/2008, 30420, nr. 124.